

Catina -Alina Preda

(Adjunct lecturer at the Dept. of Languages, Literature & Culture of the Black Sea Countries, Democritus University of Thrace)

Literatura română la începutul secolului al XX-lea***The Romanian Literature at the beginning of the 20th century***

Any scientific research upon any writer's work must start by establishing the spatial and temporal 'coordinates' in which the analysed phenomenon appears and develops. In this way, we think that a part of the marvelous work of Istratti can be better interpreted within the Romanian literature of the 20th century. This is why we intend to summarise the most significant aspects of the Romanian world of literature, as these are elements indispensable to our study.

At the beginning of the 20th century, the debate between Maiorescu and Gherea is well known. It apparently stopped but it was re-ignited by some writers, out of habit, thus making the literary world of that period be dynamic.

The need of a new direction for the Romanian literature was best perceived by Mihail Kogalniceanu, who actually succeeded in re-uniting some of the most significant authors of the time within the "Dacia literara" magazine.

This explains the creation of a representative part of the literature, made up of writers who, even though not completely mature, proved themselves capable of understanding their position and role under the new socio-cultural conditions that they had to reflect in one way or another. Not only did they manage to create a synthesis of the period of 1848, but they also achieved the gradual conquest of the socio-political fields and, eventually of the literary one. (Nicolae Manolescu, *The critical history of the Romanian literature*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 180). Thus, the work of Costache Negruzzi, Nicolae Filimon or Vasile Alecsandri reinstated the institution of 'writer', who would start, slowly but certainly, to make himself known.

The second half of the 19th century was dominated by a whole literary revolution. This was the period when writers such as Mihai Eminescu, Ion Creanga, Ioan Slavici and I.L. Caragiale became known, as well as less conformist ones, such as Al. Macedonski.

The interference of western influences as well as the urbanisation create various reactions in the Romanian society. The orientation towards the past strengthens the old points of view, the moral values decline, the individual goes through "unrooting". The town, according to the "samanatorist" movement, creates anxiety, the individuals who come from the rural areas are "exposed to defeat". Such inner transformations can be noticed in Mihail Sadoveanu's work (*Venea o Moara pe Siret*, Ion Ursul), while in Bratescu-Voinesti's case, the term 'misfits' appears etc.

As far as publications are concerned, we notice that the first years of the 20th century belong to the "Semanatorul" magazine.

One of the ardent promoters of the movement called "samanatorism" was Nicolae Iorga, who makes a point of founding his arguments on Eminescu's thinking, "which made some people believe that the 'samanatorism' is a sort of recrudescence of the political eminescianism".

In 1906, the magazine called “Viata Romaneasca” is founded in Iasi by its directors, Constantin Stere and Paul Bujor and by the “locomotive” of the magazine, Garabet Ibraileanu. The doctrine of the magazine is the “poporanism”, the 'new forms' are supported against the conservatives from “Convorbirile literare” and the “taranists” from “Samanatorul”.

With regard to the poetry at the beginning of the century, there are a few major tendencies: the traditionalist one, represented by St. O. Iosif, A. Mindru, G. Rotica and Al. Mateevici, over which we can hear the 'mesianic' voice of the national ideal and of the peasant issue from Octavian Goga's poetry; the ironist one by Cincinat Pavelescu and Radu D. Rosetti, expressed in more daring lines through the parodic poetry of George Toparceanu; finally, the symbolist one, perhaps the most important of all.

The author of “the History of the contemporary Romanian Culture” will introduce the terms “modernism” and “traditionalism” among the critics of that time, even though they had been used before. In a study called “Modern. Modernism. Modernity” Adrian Marino states that “modern” has a temporal dimension and it is similar to “recent”, “the other day” and “not long ago”. Also, it is opposed to the idea of classical, which is perceived as obsolete. Thus, modernism can be defined as “the sum of movements of ideas and creations which belong to or suit the recent era, also called ‘modern’ under given historical conditions”.

The above mentioned ideas mark our attempt to identify the specificity of Panait Istrati's work, characterised by the complexity of the elements which it is made up of, among which those of the Balcanic culture and civilization have a special place.

Key words: literary grouping and tendencies, the period of 1848, the poporanism, modernism-the consolidation of modernity.

Orice demers științific asupra operei unui scriitor trebuie să înceapă cu fixarea coordonatelor spațiale și temporale între care se ivește și se desăvârșește fenomenul vizat. Socotim, așadar, că parte din miraculoasa operă istratiană poate fi deslușită mai bine în cadrul literaturii române de la începutul secolului al XX-lea. Iată de ce, în cele ce urmează, propunem o trecere în revistă a momentelor celor mai importante a lumii literare românești, elemente indispensabile studiului nostru.

Este bine cunoscută polemica Maiorescu-Gherea, de la începutul secolului al XX-lea, aparent încheiată, dar reluată, totuși, din inerție, de unii scriitori, fapt ce a făcut ca lumea literară a acelor ani să fie una dinamică. Ca atare “Literatura de la 1900 până la sfârșitul primului război mondial apare, în parte, ca un fenomen de succesiune, în prelungirea celei anterioare, pe un teren pregătit”. (Ciopraga, 1970: 7). Se venise după o perioadă de reale frământări sociale, în care esteticul nu-și câștigase încă autonomia, tendințe și curente se amalgamau și eșuau, de cele mai multe ori, într-un soi de eclecticism care nu le asigura trăinicia.

Necesitatea unei noi direcții în literatura română o intuise cel mai bine Mihail Kogălniceanu, cel care va și reuși, de altfel, să-i reunească în paginile *Daciei literare* pe unii dintre cei mai însemnați scriitori ai momentului. De la îndemnul aproape pueril al lui Ion Heliade-Rădulescu, din *Curierul românesc*, inițiat în 1829, prin care le cere tinerilor să scrie cât vor putea și cum vor putea, că nu este “vreme de critică” și până la cel aproape autoritar prin care le propunea scriitorilor, în primul număr al *Daciei literare*, din 1840, combaterea imitațiilor care omorau în noi duhul național și

înființarea unei literaturi originale, inspirată din frumusețile și trecutul patriei, pare o distanță enormă. De altfel, G. Călinescu avea să afirme că dintre toți “messianicii, mai discreți sau mai profetici” era “cel mai puțin teatral dintre ei și cel mai constructiv” (Călinescu, 1977 :167) sau că darul său de căpetenie fusese acela “de a fi avut spirit critic atunci când lumea nu-l avea, și de a-l fi avut în formă constructivă, ardentă, fără sarcasm steril.” (*ibid.*: 172).

Așa se explică apariția unei literaturi reprezentative cu scriitori care, chiar dacă nu s-au dovedit pe deplin maturi, măcar s-au arătat capabili să-și înțeleagă locul și rostul în noile condiții socio-culturale pe care, într-un fel sau altul, au trebuit să le oglindească. Ei nu doar că au realizat o sinteză a perioadei pașoptiste, dar au înfăptuit pentru aceasta cucerirea treptată a domeniilor socio-politice și, în final, pe cel literar (Manolescu, 1997: 180). Astfel, opera unor Costache Negruzzi, Nicolae Filimon sau Vasile Alecsandri avea să reabiliteze instituția scriitorului care începe, încet dar sigur, să se facă văzut.

Momentul Maiorescu avea să însemne, așadar, prima afirmare la noi, într-o formă concisă, a spiritului critic. Va fi numit *spiritus rector* ca expresie a direcționării juste a ideilor din perioada respectivă. Probabil că nu a fost printre primii care au resimțit pulsul preschimbărilor societății românești, dar, cu siguranță, a fost cel care a reușit să dea o primă formă acestor orientări vorbind despre “forme fără fond.” El avea, de altfel, să noteze: “Atrasă de lumină, junimea noastră întreprinse acea emigrare extraordinară spre fântânele științei din Franța și Germania (...)! Căci nepregătiți cum erau și sunt tinerii noștri, uimiți de fenomenele mărețe ale culturii moderne, ei se pătrunseră numai de efecte, dar nu pătrunseră până la cauze”. (Maiorescu, 1966: 77-78).

A intuit slăbiciunile culturii române și le-a combătut încercând să ofere, în același timp, modele de originalitate. Poeziile lui Eminescu sau comediile lui Caragiale, despre care a și scris, i s-au potrivit ca o mânășă, au fost ca o prelungire sau punere în practică a ideilor teoretizate de el. Vorbind despre aceste articole sau rapoartele academice întocmite pe marginea unor autori, Eugen Lovinescu le cataloga, destul de potrivit, ca fiind doar o “critică embrionară” (Lovinescu, 1982: 25), dar, în unele cazuri, acestea s-au dovedit, cum este cazul lui Eminescu, spre exemplu, adevărate pietre de temelie în cercetările viitoare.

Pe Nicolae Manolescu, în teza sa de doctorat, intitulată *Contradicția lui Maiorescu*, avea să-l determine să vorbească despre o *vocație a începutului* care generează în același timp neîncrederea într-un început. În opinia sa, Titu Maiorescu, chiar dacă nu a făcut critică în înțelesul de azi, totuși “a creat Critica” (Manolescu, 1973: 14), însă nu s-a putut desprinde întru totul de trecut căci el “afirmă negând, într-o continuă opoziție cu ‘cu formele fără fond’ ale înaintașilor.” (*ibid.*: 260).

A doua jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează printr-o adevărată revoluție în plan literar, acum făcându-și apariția scriitori ca Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici sau I.L. Caragiale, dar și mai puțin conformistul Al. Macedonski. “Poezia viitorului” (1892), articolul pe care el îl semnează, avea să se instituie într-un adevărat manifest al simbolismului românesc și să marcheze, în același timp, o nouă sensibilitate poetică și artistică. “Se impune dar, nota Macedonski cu entuziasm, a se pune cititorul inteligent în curent cu noul pas pe care poezia îl realizează în domeniul artei” și se încheie la fel de ardent că “Poezia viitorului nu va fi decât muzică și imagine, aceste două eterne și principale sorginți ale ideii.”

Se constată, astfel, o dinamitare a punctelor de vedere, “Generațiile se despart” (Ciopraga, 1970:9), scriitorii rămân parcă în expectativă, dar acea literatură de nuanță modernă încă nu își face simțită prezența. Literatura este invadată de “tendințe sociale și politice” iar tentativa lui Mihail Dragomirescu “de a naviga în apele esteticului atemporal, eșuează” (*ibidem*). Chiar și în linii mari, după mai bine de un secol, perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea este, din păcate, și ea una a eclecticismului estetic.

Cu toate acestea, dintre poeții care frecventaseră *Literatorul* lui Macedonski, unii vor reuși să aducă literatura română la condiția visată de acesta. Ca atare, antijunimismul autorului *Noptilor* va cunoaște apogeul abia cu ultimele valuri ale simbolismului românesc. În articolul “Noul curent literar”, publicat în anul 1899, în *Literatorul*, Ștefan Petică nu făcea altceva decât să constate că “majoritatea plebeiană” nu înțelesese “cuvintele maestrului” Macedonski ce “a presimțit de timpuriu” “toată imensa schimbare”, dar că noua mișcare ajunsese deja “singura stăpânitoare în străinătate.”

Pătrunderea elementului occidental și urbanizarea nasc reacții în lumea românească dintre cele mai variate. Orientarea spre trecut consolidează vechile puncte de vedere, valorile morale se află în declin, insul trăiește *dezrădăcinarea*. Orașul, conform gândirii sămănătoriste, inspiră neliniște, indivizii veniți din mediul rural “sunt expuși la înfrângere.” Astfel de transformări interioare constată cel mai bine Mihail Sadoveanu (*Venea o moară pe Siret, Ion Ursul*) iar la “Brătescu-Voinești s-a vorbit de *inadaptabili* (ș.a.)” Pe de o parte, se conturează un topos al provinciei lipsite de vitalitate, al eșecului spiritual, evidențiindu-se o tipologie ce reunește mici meșteșugari, slujbași sau boieri mărunți lipsiți de orice perspectivă. Pe de altă parte, crește simpatia pentru țărănul român, îi este deplănsă condiția, cum se întâmplă în proza unor Cehov sau Gorki, luați adesea ca modele. Nu este vorba despre țărănul lui Creangă, care-și asumă cu umor existența mărginită, ci despre cel ce se luptă cu nedreptățile istoriei. Așadar, “Noțiuni complementare, *dezrădăcinarea* și *inadaptabilitatea* definesc, pe plan estetic, personaje la care conștiința tragică se îmbină cu protestul pasiv.” (*ibid.*: 12-13)

Dacă intrăm în sfera publicațiilor, constatăm că primii ani ai secolului al XX-lea îi aparțin revistei *Sămănătorul*. Problema țărănească, pe fondul revoltelor repetate, era, *volens-nolens*, una care nu părea să mai suporte amânare. George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, în primii ani de directorat, și, mai apoi, Nicolae Iorga cheamă scriitorii să conceapă opere în spiritul vechii tradiții. *Sămănătorul* își va pierde treptat din vigoare odată cu apariția altor reviste de orientare opusă și va ajunge în cele din urmă, în 1910, să dispară.

S-a spus, constatase Constantin Ciopraga, că ideologia *Sămănătorului* a fost influențată la un moment dat de cea eminesciană. Este vorba despre Eugen Lovinescu care văzuse în *Sămănătorul* “o mișcare naționalistă ” ce punea mai presus de orice, într-un fel de “misticism țărănesc” (Lovinescu, 1975:11), problema țărănului român. De aceeași părere a fost și Mihail Dragomirescu, dar el spune că *Sămănătorul* evită “formula eminescialismului bolnav ”, adică cea a pesimismului romantic, fiind urmărită “viața originală a poporului român, cu frumusețile și adâncimile ei” (Dragomirescu, 1934: 14). În fapt, sămănătorismul este un amestec de tendințe în care se reunesc “puncte de vedere ale curentului național și popular de la *Dacia literară*, propoziții-cheie din gândirea socială-politică eminesciană și teza așa-ziselor ‘forme fără fond’ de la baza conservatorismului junimist, - toate acestea raportate la climatul

social-cultural de la începutul secolului și vehiculate în numele a două deziderate fundamentale: ridicarea ruralilor, prin cultură, în ochii claselor de sus, și desăvârșirea unității naționale a statului.” (Ciopraga, *op. cit.*: 56)

Unul dintre promotorii fervenți ai sămănătorismului, Nicolae Iorga, va face o fixație din a-și baza argumentarea pe gândirea eminesciană, “fapt ce a făcut să se creadă că sămănătorismul e un fel de recrudescență a eminescianismului politic” (*ibid.*: 56-57). De altfel, Nicolae Iorga, într-un articol intitulat “Eminescu și Moldova”, publicat în 1903, în nr. 39 al *Sămănătorului*, vede în Eminescu creatorul de geniu ce “face în operele lui ecoul vieții întregului suflet românesc”, zugrăvind idealul cel mai de preț și anume unitatea noastră culturală.

În 1906, se înființează, la Iași, *Viața Românească*, avându-i ca directori pe Constantin Stere și Paul Bujor, dar, în fapt, motorul revistei este Garabet Ibrăileanu. “Două tendințe dominante, combinate cu altele, prezidează dezbaterile ce premerg întemeierea *Vieții românești*: pledoaria pentru culturalizarea maselor și ideea de specific național în cultură.” (*ibid.*: 72)

Într-un articol de bilanț, intitulat “După 27 de ani”, Garabet Ibrăileanu rezumase obiectiv necesitatea înființării revistei: “În 1906, când a apărut revista, situația era aceasta: Sus o elită socială care nu cetea decât franțuzește. Jos un popor care nu cetea nimic. Apoi un neînsemnat curent literar care transplanta în românește literatura franceză (spre uzul nimănui) și un puternic curent țărănist literar care ajunsese să ceară oprirea cărților străine de a intra în țară ca să nu strice mintea românilor și să nu fie lovită de concurență literatura țărănistă. *Viața românească* a venit cu o idee foarte simplă. Cultura unei țări înapoiate nu se poate dezvolta fără sprijinul puternic al întregii culturi umane; această cultură umană trebuie asimilată ca să devie națională; așadar cât mai multă cultură străină, dar în același timp cât mai multă asimilare a ei. (Un exemplu strălucit de bogată cultură străină, asimilată perfect de un robust organism național, este poezia lui Eminescu).”

Doctrina revistei este poporanismul, pledându-se pentru “formele nouă”, împotriva conservatorilor de la *Convorbirile literare* și a țărăniștilor literari de la *Sămănătorul*. Valorile europene nu sunt, totuși, respinse, iar *specificul național*, ca doctrină, asigură integrarea în circuitul valorilor universale. Tot Garabet Ibrăileanu nota, sintetizând un program: “Și dacă este nevoie să dăm idealului nostru cultural, național și democratic un nume cuprinzător – numele său este: *Poporanismul*.”

Ca să înțelegem mai bine climatul cultural al acelor ani trebuie să menționăm și apariția unor reviste care exprimă un alt program social. În 1905 se reluă sub o nouă serie *România muncitoare*. În articolul “Programul nostru”, dedicată “proletariatului din România”, este rulat programul revistei *Viitorul social*, publicație ce apare pe parcursul unui singur an, între 1907 și 1908. *Facla* este un săptămânal ce apare la 13 martie 1910, sub conducerea lui N.D. Cocea, ce, împreună cu Iosif N. Theodorescu (cum semnează uneori Tudor Arghezi) “conferă pamfletului scânteiere și nerv”. (*Ibid.*: 187).

În *Vieța nouă* (1905), Ovid Densusianu, în articolul intitulat “Rătăcirii literare”, ia atitudine față de naționalismul și lipsa de consistență a ideilor din *Sămănătorul* și, mai ales, deplânge restrângerea sferei de inspirație numai la mediul rural. Ovid Densusianu are, de asemenea, meritul de a fi promovat ideile simbolismului pe care a încercat să-l înțeleagă în datele lui esențiale, dar l-a definit într-un mod inexact. El consideră că simbolismul este prelungirea “sufletului latin”, trecut prin cel francez și se opune celui german și propune un simbolism îndreptat

spre cotidian. Totuși, poeți ca Ștefan Petică sau George Bacovia nu intră în atenția toreticianului de la *Vieața nouă*. La Ovid Densusianu primează mai degrabă “idealul de echilibru și moderațiune” (*ibidem*: 160) și funcționează foarte bine “imperativul sincronizării cu realitățile contemporane urbane încriminate de sămănătoriști” (*ibidem*: 126). Poezia trebuie să deschidă drumuri noi, modernizarea implică un vitalism ce provine din dinamica marelui oraș. Dacă “N. Iorga se situa pe poziția unui autohtonism radical; Ovid Densusianu reprezintă spiritul european.” (*ibid.*: 121).

De menționat ar fi apariția unor reviste de orientare post-simbolistă: *Revista celorlalți* (1908), *Insula* (1912) (cele două fiind inițiative minulesciene), *Simbol* (1912), *Noua revistă română* și *Chemarea* (1914 și 1915), când are loc o distanțare programatică de estetica simbolistă. Acest lucru îl vor reuși tinerii poeți Adrian Maniu, Ion Vinea și Tristan Tzara, printr-o o atitudine “demitizantă, ireverențioasă față de marile sentimente” (Pop, 2000: 27), prin deconvenționalizării discursului.

La *Revista celorlalți* “inovația e susținută zgomotos” (Constantin Ciopraga, *op. cit.*: 116). În articolul intitulat “Aprindeți torțele”, Ion Minulescu face elogiul tinerilor creatori care reprezintă prezentul literar. La fel se întâmplă și în revista *Insula*, unde același Ion Minulescu vorbește despre “insularii dezgustați și răzvrățiți de larma seacă și obraznică.” Aici își vor face simțită prezența, printre alții, George Bacovia sau Nicolae Davidescu.

În ceea ce privește poezia începutului de secol, ea numără câteva tendințe majore. Una este cea tradiționalistă, reprezentată de St. O. Iosif, A. Mîndru, G. Rotică sau Al. Mateevici, peste care răzbate destul de limpede vocea mesianică a idealul național și a problemei țaranului din poezia lui Octavian Goga. O alta este cea a ironiștilor Cincinat Pavelescu sau Radu D. Rosseti, dar cu ecouri mult mai îndrăznețe în poezia parodiantă a lui George Topîrceanu. În fine, o alta, poate cea mai importantă, este cea a simbolistilor. Ne-am putea referi, în acest sens, la volumul *Fecioare în alb* (1902), semnat de Ștefan Petică. Este o perioadă prolifică pentru simbolismul românesc care, în anul 1908, va consemna apariția *Romanțelor pentru mai târziu* ale solarului Ion Minulescu. Cu toate acestea, apogeul simbolismului românesc va fi atins abia peste opt ani, odată cu volumul de debut al lui George Bacovia, intitulat mai mult decât sugestiv *Plumb*.

La proză, anul 1904 îi revine lui Mihail Sadoveanu, care va publica *Povestiri*, *Dureri înăbușite*, *Crâșma lui Moș Precu* și *Șoimii*. Maniera lui de lucru este cea tradiționalistă, cu elemente realiste, de folclor și de mitologie, generând o formulă inedită, cea a realismului magic. Publicat mai întâi în 1894, în revista *Vatra*, romanul *Mara* al lui Ioan Slavici va apărea în volum în anul 1906, înscriindu-se printre încercările reușite de obiectivare a prozei românești de mare întindere. Un an mai târziu, va apărea volumul *Momente și schițe* de I.L. Caragiale, unul dintre ‘supraviețuitorii’ perioadei marilor clasici. Nu trebuie să trecem cu vedere nici semnătura unor Calistrat Hogaș, Gala Galaction, Emil Gîrleanu, Jean Bart, I.Al. Brătescu Voinești, I.A. Basarabescu, Radu Rosetti ș.a.

Dramaturgia pare să se desprindă de latura comică a pieselor lui Vasile Alecsandri sau I.L. Caragiale, îndreptându-se către aspecte mai grave. Spre exemplu, Barbu Ștefănescu Delavrancea excelează acolo unde exploatează filonul istoric. Al. Davila este atras de elementele istorice, folclorice și mitologice, pe aceeași linie înscriindu-se și Victor Eftimiu sau Zaharia Bîrsan. O altă tendință o reprezintă dramaturgi ca Mihail Sorbu sau Caton Theodorian, ei căutând să dea pieselor un aer comic.

Este o perioadă care pregătește ‘saltul’ către literatura interbelică, ce, din punctul de vedere al valorii estetice, se situează în prelungirea celei a marilor clasici. Ghinionist, parcă supus fatalității destinului, George Bacovia își va publica volumul de debut în anul în care România intră în război. Monocordul Bacovia va trăi vocația marginalității, dar va reuși să sintetizeze marile tendințe ale simbolismului european și să-l retopească într-o viziune cu totul personală. G. Călinescu, în *Istoria* sa îl consideră un imitator al simoliștilor din afară, adevărata sa recuperare critică producându-se abia cu generația de critici a anilor '60. Ion Caraion, poet al unei “generații pierdute”, îi va fixa coordonatele universului poetic într-un cadru ontologic, al implacabilității destinului, vorbind, în acest sens, despre “sfârșitul continuu.” Nicolae Manolescu, în *Scriitori români*, volum coordonat de Mircea Zăciu, consideră că George Bacovia, prin stridențele sale, realizează un simbolism la scară caricaturală.

În preajma anului 1920 se vor contura mai multe grupări care-și vor pune semnificativ amprenta asupra literaturii dintre cele două războaie mondiale, cea mai importantă fiind cea din jurul revistei *Sburătorul*. Activitatea de la *Sburătorul* fusese pregătită de disputele începutului de secol, dispute ce duseseră la limpezirea climatului cultural și la consolidarea unui program care-și propusese deschiderea spre modernitate.

Având mai multe serii și apărând între 1921 și 1927, *Sburătorul* lui Eugen Lovinescu va fi una dintre cele mai bune alternative la tendințele tradiționaliste retrograde. Argumentul cel mai solid al criticului a fost ‘Înapoi la Maiorescu’, un Maiorescu apreciat, cum nota Nicolae Manolescu în teza sa de doctorat, nu neapărat pentru *Criticele*, care deveneau din ce în ce mai perimate în raport cu cerințele noului secol, cât mai ales pentru ceea ce simbolizase în cultura română.

Autorul *Istoriei civilizației române contemporane* va introduce în critica vremii termenii de *modernism* și *tradiționalism*, chiar dacă ei mai fuseseră vehiculați. În studiul său *Modern. Modernism. Modernitate*, Adrian Marino arată că “modern” ține de o determinare temporală, fiind similar cu “recent”, “de curând”, “nu demult.” De asemenea, modernul se opune ideii de clasic, care este perceput ca învechit. Ca atare, modernismul poate fi definit ca “ansamblul mișcărilor de idei și de creație, care aparțin sau convin epocii recente, astfel spus ‘moderne’, în condiții istorice date” (Marino, 1969: 101), mișcări ce se concretizează în curente și tendințe ca simbolismul, expresionismul sau avangardele.

Astfel, *Sburătorul* își propune să-și schițeze un program propriu, prin care să fie descoperite noile valori ale civilizației. La baza acestui principiu stă *sincronismul* care se realizează prin imitație și, mai mult de atât, se visa la “spectacolul unei critice sincronizate cu spiritul vremii.” Doctrina lui Eugen Lovinescu reprezintă, în consecință, o nouă deschidere spre valorile perene ale literaturii. Scriitorul original se poate inspira din orice mediu, însă preferabil ar fi ca el să-și îndrepte atenția către toposul urban. Un punct esențial al viziunii lovinesciene ar fi acela că literatura nu trebuie să fie subordonată politicului sau socialului. În paginile revistei vor publica foarte mulți tineri care mai târziu se vor face cunoscuți, printre aceștia numărându-se Ion Barbu, Camil Petrescu, Ilarie Voronca, Tudor Vianu, G. Călinescu ș.a.

Preluând formula lui Ion Barbu, Eugen Simion face un portret al *scepticului mântuit* (Simion, 1971: 640-656) care și-a găsit izbăvirea prin voință și muncă. Autorul *Criticelor* nu s-a mărginit numai la critica foiletonistă și a intrat hotărât și în apele adânci ale istoriei literare. A vrut să nu-i scape nimic, să înțeleagă pe deplin și apoi să dea verdicte. Poate că ceea ce numim azi literatură română modernă era lucrul

care dădea sens întregii sale viziuni critice, salvată prin biruința conceptului estetic asupra domeniilor extrinseci acestuia.

Toate acestea marchează încercarea noastră de a identifica specificitatea operei lui Panait Istrati, dată de complexitatea elementelor care o compun, între care - socotim noi - un loc aparte îl ocupă cele de cultură și civilizație balcanică.

Bibliografie

- Ciopraga, C. (1970). *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea.
- Călinescu, G. (1977). *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Fundației Culturale Române.
- Maioreșcu, T. (1966). *În contra direcției de azi în cultura română*, în *Critice*, București, Editura pentru literatură.
- Lovinescu, E. (1982). *Critice 2*, București, Editura Minerva.
- Manolescu, N. (1973). *Contradicția lui Maioreșcu*, București, Editura Eminescu.
- Lovinescu, E. (1975). *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva.
- Dragomirescu, M. (1934). *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, Editura Institutului de literatură.
- Marino, A., (1969), *Modern, modernism, modernitate*, București, Editura pentru Literatura Universală.
- Simion, E., (1971), *Scepticul mântuit*, București, Ed. Cartea Românească.
- Manolescu, N., (1997), *Istoria critică a literaturii române*, București, Ed. Fundației Culturale Române.